

УДК 336.143

Столяров В.Ф., доктор економічних наук, професор
Шинкарьук О.В., кандидат економічних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет», Чернівці

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

Розкриті концептуальні положення визначення сутності та змісту фінансової безпеки людського розвитку в регіонах у складі Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та Програми економічних реформ на 2010-2014 роки. Забезпечення фінансової безпеки регіонального людського розвитку конкретизовано до системи показників планування, аналізу та реформування освіти. Виявлені тенденції Інтегрального індексу рівня освіти в Чернівецькій області в системі Індексу регіонального людського розвитку.

Conceptual positions of determination of essence and content of financial safety of human development are exposing in regions in composition State strategy of regional development to 2020 year and Programs of economic reforms of 2010-2014. Providing of financial safety of regional human development is specifying to the system of indexes of planning, analysis and reformation of education. Identifying trends of integral index level education in the system of regional human development index in the Chernivtsy regional.

Актуальність теми. Програма економічних реформ в Україні на 2010-2014 роки спрямована, по-перше, на побудову сучасної, стійкої, відкритої й конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки; по-друге, на формування професійної й ефективної системи державного управління і, по-третє, на підвищення добробуту українських громадян [1].

В державній регіональній політиці України наявним став перехід від використання теорії зайнятості населення до впровадження положень Концепції людського розвитку, в якій показники соціально-економічного розвитку регіону стають результатами реалізації соціального капіталу – освіченості, здоров'я, культури, історичної спадщини населення [2].

Національним інститутом стратегічних досліджень ініціюється розробка Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Передбачається забезпечити зв'язок Стратегії із Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», щорічними Національними планами дій, а також із стратегіями розвитку регіонів. Очікується, що до 2015 р. триватиме етап модернізації економічної і соціальної сфер, а далі почнеться етап стабільного зростання [3].

Серед п'яти напрямів стратегічних перетворень в національному господарстві Програма економічних реформ на 2010-2014 роки слід виділити четвертий: 4. «Збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування» [1, с. 3]. Програмою економічних реформ намічено здійснити відповідні заходи в медичному обслуговуванні та в системах пенсійного страхування, освіти й соціального захисту [1, с. 22-36].

В зв'язку з цим набуло актуального значення вирішення проблем розробки методичного забезпечення формування системи фінансової безпеки соціально-економічного та людського розвитку регіонів та держави в цілому.

Постановка проблеми. Виходячи з того, що матеріальною основою фінансових відносин між суб'єктами господарювання на даній території, регіонами та державою є фінансові ресурси, фінансування соціально-економічного та людського розвитку стає змістом формування системи фінансової безпеки розвитку регіону та держави.

Загрози фінансової безпеки розвитку – це наявні передумови втрати фінансової самостійності на різних рівнях державного управління у вирішенні завдань як соціально-економічного в цілому, так і людського розвитку, зокрема.

В контексті стратегії економічних реформ фінансова безпека соціально-економічного та людського розвитку повинна характеризувати рівень планового або фактичного фінансового забезпечення нормативних значень фінансування складових соціально-економічного та людського розвитку.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ...

Програми людського розвитку кожного міста, району та області повинні бути центральними в структурі Прогнозів і Планів соціально-економічного розвитку регіонів, Державного та місцевих бюджетів, а ознаками виділення підпрограм доцільно визначити рівні фінансового забезпечення людського розвитку та сфери оцінки якості життя. Тоді індикаторами фінансової безпеки регіонального людського розвитку можна буде вважати ознаки виділення підпрограм Програм, Прогнозів, Планів і Бюджетів соціально-економічного та людського розвитку на різних рівнях державного управління.

Відповідно до концептуальних положень загальної теорії систем, теорії простого та розширеного відтворення, теорії катастроф і теорії системної динаміки в загальному вигляді стан фінансового забезпечення регіонального людського розвитку за нормативами на протязі базового, фактичного та планового періоду можна буде розглядати та визначати як:

по-перше, *стійкий* – фінансового забезпечення достатньо для здійснення розширеного відтворення людського й соціального капіталу;

по-друге, *критичний* – фінансового забезпечення вистачає тільки для здійснення простого відтворення людського й соціального капіталу;

по-третє, *кризисний* – фінансового забезпечення недостатньо для здійснення простого відтворення людського й соціального капіталу;

по-четверте, *катастрофічний* – фінансове забезпечення не змінює на позитивну діючу негативну динаміку відтворення людського й соціального капіталу.

Фінансова безпека розвитку за станом фінансового забезпечення людського розвитку регіонів і держави – стійкий, критичний, кризовий та катастрофічний – має визначатися пороговими значеннями обсягів фінансових ресурсів, що забезпечують фінансову самостійність у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку на різних рівнях державного управління.

Одночасно ці порогові значення будуть індикаторами наявності загроз фінансовій безпеці, під якими розуміються передумови недофінансування складових людського розвитку або недофінансування переходу від простого до

розширеного відтворення людського й соціального капіталу. Тобто, забезпечення фінансової безпеки соціально-економічного та людського розвитку – це досягнення такого стану фінансової системи держави, при якому обсягів фінансових ресурсів достатньо для забезпечення розширеного відтворення потенціалу соціально-економічного та людського розвитку на усіх рівнях державного управління.

Розробка методичного забезпечення оцінки фінансової безпеки регіонального людського розвитку, виходячи з її сутності та змісту, передбачає визначення критерію фінансової безпеки розвитку, а також системи показників, індикаторів та факторів для аналізу й нормування обсягів та структури фінансових ресурсів на кожному рівні державного управління.

Виклад основного матеріалу. В Україні стратегічне планування регіонального розвитку було започатковано в 2006 році з ухваленням Кабінетом Міністрів України Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року. До 2008 р. Державна стратегія розвитку виконувала свою функцію щодо визначення пріоритетів регіонального розвитку, розробки та впровадження інструментів їх досягнення. Але в посткризовий період та в умовах зміни соціально-економічної ситуації в країні стали наявними її наступні групи недоліків [4]:

1. Недостатнє висвітлення проблем регіонального розвитку.
2. Неактуальність окремих цілей, відсутність механізму вибору пріоритетних цілей регіонального розвитку.
3. Неефективність механізму реалізації Державної стратегії.

Третя група недоліків механізму реалізації Державної стратегії регіонального розвитку обумовлена, по-перше, недостатністю нормативно-правового та інституційного забезпечення; по-друге, уповільненням процесу укладання угод між відповідними обласними радами та Кабінетом Міністрів України щодо регіонального розвитку (станом на червень 2012 р. було укладено лише сім регіональних угод із 27 адміністративно-територіальних утворень); по-третє, відсутністю конкретних вказівок на джерела фінансових ресурсів та

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ...

порядок їх використання для здійснення проектів; по-четверте, невизначеністю науково-методичне забезпечення реалізації Державної Стратегії та ролі громадськості, органів влади та представників бізнес-кіл у її формуванні та реалізації.

Національним інститутом стратегічних досліджень визначені також загальні недоліки чинної Державної стратегії – відсутність чітко сформованого і підкріпленого розрахунками (чи індикаторами) бачення перспектив трансформаційних перетворень соціально-економічного розвитку регіонів, а також описовість і неконкретність структурних частин Державної стратегії. До 2020 р. в Україні значно збільшиться частка населення, вік якого старший за працездатний, що потребує пошуку додаткових ресурсів для соціального забезпечення, а з іншого боку – спричинить дефіцит кваліфікованої робочої сили. Очікується подальше зростання соціальної стратифікації населення (у т.ч. за доходами), загострення соціальних проблем суспільства.

Виходячи з вищезазначеного, новий документ – Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 р. – Національним інститутом стратегічних досліджень пропонується формувати на основі наступних магістральних орієнтирів [4]:

1. Осучаснення опису тенденцій регіонального розвитку та загальної характеристики проблем регіонів.
2. Визначення інтегральних цілей регіонального розвитку і завдань з їх досягнення.
3. Оновлення механізму реалізації Державної стратегії.

В контексті стратегії економічних реформ має бути здійснена модернізація механізмів її реалізації, у першу чергу, фінансового та наукового забезпечення. Модернізація фінансового забезпечення оновленої Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року повинна виходити з того положення, що сутність фінансової безпеки розвитку полягає в забезпеченні процесів регіонального людського розвитку об'єктивно необхідними та реально можливими обсягами фінансових ресурсів.

При такому методологічному підході складовими фінансової безпеки регіонального розвитку стануть джерела формування планових і фактичних обсягів фінансових ресурсів на різних рівнях державного управління за структурою територіальних відтворювальних процесів та нормативів фінансового забезпечення людського розвитку.

Показниками фінансової безпеки розвитку в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року доцільно визначити планові й фактичні обсяги фінансових ресурсів та їх співвідношення з відповідними нормативами фінансового забезпечення соціально-економічного та людського розвитку на різних рівнях державного управління.

Фінансова складова людського розвитку більше, ніж інші, характеризує цільову спрямованість державної соціальної та регіональної політики. Для характеристики цього аспекту при підготовці Національного звіту про людський розвиток в Україні (з 1995 р.) та аналітико-статистичних матеріалів «Регіональний людський розвиток» (з 1999 р. за адміністративно-територіальним устроєм держави – 24 області, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь) було сформовано перелік показників, що характеризують обсяг соціальних витрат державного та місцевих бюджетів, їх структуру та трансферти [5]:

- 1) видатки бюджетів на освіту, грн. на одну особу;
- 2) видатки бюджетів на охорону здоров'я, грн. на одну особу;
- 3) видатки бюджетів на соціальний захист, грн. на одну особу;
- 4) трансферти державного бюджету до місцевих, грн. на одну особу;
- 5) питома вага видатків на освіту в сукупних соціальних видатках бюджетів, %;
- 6) питома вага видатків на охорону здоров'я в сукупних соціальних видатках бюджетів, %;
- 7) питома вага видатків на соціальний захист в сукупних соціальних видатках бюджетів, %;

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ...

8) співвідношення трансфертів державного бюджету з соціальними витратами місцевих бюджетів.

Аналіз співвідношення соціальних трансфертів державного бюджету з соціальними витратами місцевих бюджетів дозволить оцінити рівень фінансового самозабезпечення органів державної і місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в людському розвитку [6].

Дієвість бюджетного механізму фінансування людського розвитку буде оцінюватися потенційним рівнем економічного зростання регіонів та змін якості життя в них, одночасно розкриваючи ефективність державного управління на регіональному та загальнонаціональному рівні [7].

Освіта населення здійснює найбільш помітний вплив на рівень людського розвитку регіону. Для формування ефективної стратегії розвитку регіону та при підготовці аналітико-статистичних матеріалів «Регіональний людський розвиток» використовуються показники охоплення всіма рівнями освіти, які характеризують рівність здобуття освіти кожної з вікових груп, а саме: охоплення дітей дошкільними закладами (%); охоплення дітей початковою освітою (%); охоплення дітей та підлітків базовою середньою освітою (%); охоплення дітей та підлітків повною середньою освітою (%); чисельність студентів ВНЗів I-II рівня акредитації (на тис. осіб віком 15-23 роки); чисельність студентів ВНЗів III-IV рівня акредитації (на тис. осіб віком 17-23 роки); середня тривалість навчання (років); частка осіб із вищою освітою в населенні старше 25 років (%) [8].

Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки передбачені наступні напрямки підвищення ефективності фінансування освіти [1, с. 32]:

- розробка й перехід до єдиного стандарту вартості навчання одного учня/студента;

- перехід у фінансуванні навчальних закладів від принципу утримання закладів до принципу формування їх бюджетів, виходячи з кількості учнів та стандарту вартості навчання одного учня/студента;

- розширення можливостей навчальних закладів залучати додаткові кошти за рахунок легалізації інституту «ендавменту» – благодійних цільових

некомерційних фондів; використання грантової підтримки дослідних проектів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг, що надаються за навчальними закладами;

– розширення прав шкіл і ПТУ самостійно розпоряджатися матеріальними, фінансовими й кадровими ресурсами;

– зміна підходів до формування державного замовлення на підготовку фахівців на основі впровадження прогнозу потреб економіки (регіону).

Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки індикаторами успіху реформування системи освіти визнані наступні характеристики [1, с. 33]:

– забезпечення охоплення дошкільною освітою не менше 75 % дітей дошкільного віку (нині – 57 %);

– забезпечення охоплення дошкільною освітою 100 % дітей передшкільного віку (нині – 93,5%);

– забезпечення транспортними послугами 100 % учнів сільської місцевості, які проживають на відстані понад 3 км від школи, за державною програмою «Шкільний автобус» (нині – 67,4 %);

– збільшення показника кількості студентів денної форми навчання на одного викладача до 18 (нині – близько 13);

– розробка професійних стандартів і модульних програм навчання, на формування компетенцій не менше ніж за 150 професіями (нині – 5 у рамках експерименту);

– обладнання 100 % загальноосвітніх навчальних закладів сучасними комп'ютерними комплексами (нині 95 %, вкл. застарілу техніку), підключення їх до мережі Інтернет, подолання «цифрової неграмотності» дітей, підлітків, учителів, незалежно від місця проживання;

– присутність ВНЗ України в основних міжнародних рейтингах найкращих університетів.

Порівняння системи показників планування і аналізу людського розвитку з показниками та індикаторами успіху реформування освіти Програми

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ...

економічних реформ в Україні на 2010-2014 роки засвідчує про необхідність досягнення їх більшої адекватності.

Інтегральний індекс рівня освіти в Чернівецькій області з 2000 по 2011 рік зменшився з 0,442 до 0,394 і область відповідно в 2011 році займає 16 місце в рейтингу з 27 адміністративно-територіальних утворень. Індекс регіонального людського розвитку за цей період зменшився з 0,521 до 0,482, забезпечивши області в 2011 році як і в 2006 році 12 місце в рейтингу по Україні проти 18 місця – в 2009 році, 17 місця – в 2007 році, 14 місця – в 2008 та 2010 роках [8].

У 2011 році за оцінкою рівня освіти населення України регіонами-лідерами є м. Севастополь (0,756) та м. Київ (0,748).

Місто Севастополь відзначилось найвищим охопленням дітей базовою середньою (100% при 95,0% по Україні) та повною середньою освітою (62,6% при 51,1% по Україні).

Місту Києву притаманні найвища кількість студентів ВНЗів III-IV рівня акредитації (1647,9 осіб на 1000 осіб віком 17-23 роки при 460,9 по Україні), а також 100% охоплення дітей базовою середньою освітою).

На третьому місці розташувалась Київська область (0,579), яка досягла високого рівня охоплення дітей шкільною та дошкільною освітою, але вагомо відстає від інших областей за показниками чисельності студентів ВНЗів III-IV рівня.

Чернівецька область від регіонів-лідерів (м. Київ, м. Севастополь) та від Київської області відстає за рівнем охоплення дітей дошкільною освітою та повною середньою освітою, а також за показниками чисельності студентів ВНЗів III-IV рівня.

Підвищення Інтегрального індексу освіти Чернівецької області у 2011 р. в порівнянні з 2010 р. (з 21 на 16 місце рейтингу по Україні) можливо пояснити підвищенням індексу фінансування людського розвитку в області 0,335 в 2010 р. до 0,341 в 2011 р., що забезпечило 24 місце з 27. Зазначимо, що в 2006-2010 рр. Чернівецька область займала останнє – 27 місце – в Україні по фінансуванню людського розвитку (табл.1).

Таблиця.1

Індекси та рейтинги рівня освіти та інтегральний індекс регіонального людського розвитку у 2000-2011 рр.

РІК	м. Київ				м. Севастополь				Київська область				Чернівецька область			
	Рівень освіти		Індекс регіонального людського розвитку		Рівень освіти		Індекс регіонального людського розвитку		Рівень освіти		Індекс регіонального людського розвитку		Рівень освіти		Індекс регіонального людського розвитку	
	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг	індекс	рейтинг
2000	0,815	1	0,717	1	0,624	2	0,588	2	0,565	5	0,539	10	0,442	17	0,521	14
2001	0,819	1	0,699	1	0,571	3	0,560	3	0,565	4	0,538	7	0,431	18	0,511	15
2002	0,852	1	0,688	1	0,638	2	0,599	2	0,475	10	0,503	12	0,373	23	0,476	20
2003	0,885	1	0,691	1	0,645	2	0,605	2	0,521	8	0,518	9	0,384	22	0,516	12
2004	0,905	1	0,711	1	0,594	2	0,570	2	0,536	5	0,509	12	0,379	21	0,513	11
2005	0,852	1	0,659	1	0,620	2	0,565	2	0,482	7	0,483	12	0,365	18	0,437	24
2006	0,825	1	0,695	1	0,618	2	0,579	2	0,492	5	0,489	13	0,347	20	0,489	12
2007	0,834	1	0,698	1	0,627	2	0,548	3	0,482	6	0,493	7	0,315	23	0,471	17
2008	0,813	1	0,693	1	0,704	2	0,593	2	0,565	4	0,547	4	0,316	22	0,489	14
2009	0,811	1	0,697	1	0,714	2	0,584	2	0,599	3	0,542	4	0,335	20	0,486	18
2010	0,788	1	0,698	1	0,745	2	0,598	2	0,569	4	0,532	4	0,358	21	0,479	14
2011	0,748	2	0,673	1	0,756	1	0,576	2	0,579	3	0,557	4	0,394	16	0,482	12

Збалансоване управління сталим розвитком держави на основі системи національних цінностей передбачає в майбутньому визначення того, щоб видатки на утримання і відтворення матеріальної бази соціальної сфери та інфраструктури конкретного регіону забезпечувались власними фінансовими ресурсами, що акумульовані в місцевому бюджеті, а трансферти з державного бюджету призначались би в основному для забезпечення єдиних стандартів якості життя населення держави в різних регіонах.

Тобто, якщо пріоритетні завдання соціально-економічного розвитку областей, районів, міст та селищ будуть визначатися згідно Програми людського розвитку відповідного регіону, то тоді джерела формування місцевих фінансів повинні визначатися відповідно до видаткових повноважень місцевих органів влади в забезпеченні економічного кругообігу територіальних відтворювальних процесів.

Показниками фінансування людського розвитку регіону (на 100 тис. населення) будуть суми видатків місцевих бюджетів на кожен складову територіальних відтворювальних процесів. Крім того, потребує подальшої розробки порядку та нормативів державно-приватного фінансування проектів регіонального розвитку для забезпечення фінансової автономії різних рівнів державного управління.

В передмові Науково-практичного коментаря до Бюджетного кодексу України (заключний розділ V «Контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за порушення бюджетного законодавства») рекомендовано розробити основні положення щодо впровадження відповідальності вищих органів державної і місцевої влади та органів місцевого самоврядування за недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної програми людського розвитку та регіональних програм людського розвитку [9].

В таких умовах факторами фінансової безпеки регіонального людського розвитку стають:

1. Адекватність формування обсягів фінансових ресурсів місцевих органів державного управління економічному кругообігу територіальних й індивідуальних (суб'єктів господарювання) відтворювальних процесів.

2. Структура, планові та фактичні обсяги фінансових ресурсів та їх співвідношення з нормативами за складовими соціально-економічного та людського розвитку.

3. Порядок формування валової доданої вартості (ВДВ) регіону та валового доходу (ВД) суб'єктів господарювання. В системі національних рахунків ВВП дорівнює загальній сумі ВДВ регіонів з урахуванням сальдо непрямих податків і субсидій.

Виходячи з цього, критерієм досягнення фінансової безпеки регіонального людського розвитку повинно стати досягнення гармонізації та синхронізації відтворювальних процесів у просторі та часі на загальнодержавному, галузевому, територіальному та індивідуальному рівнях.

Висновки. Модернізована Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року повинна містити нові складові: фінансові нормативи бюджетної забезпеченості при плануванні видатків державного та місцевих бюджетів на державне управління; освіту; охорону здоров'я; соціальний захист і соціальне забезпечення; культуру і мистецтво; фізичну культуру і спорт; обсяг гарантованих послуг житлово-комунального господарства та засобів масової інформації.

Основними напрямками подальших наукових досліджень з використанням відтворювального підходу до розгляду та визначення фінансової безпеки розвитку є:

1. Обґрунтування нормативів фінансового забезпечення соціально-економічного та людського розвитку на різних рівнях державного управління.

2. Розробка та узгодження взаємопов'язаної системи показників та

індикаторів Програм, Прогнозів, Планів і Бюджетів соціально-економічного та людського розвитку на різних рівнях державного управління з показниками та індикаторами заходів економічних реформ.

3. Визначення та перерозподіл видаткових повноважень між ланками державного управління, виходячи з джерел формування та нормативів використання фінансових ресурсів в соціально-економічному та людського розвитку.

Література

1. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]: офіційний текст. – Режим доступу: <http://municipal.gov.ua/articles/show/article/54>

2. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан [Текст] / [За ред. д.е.н., проф. Лібанової Е.М // Монографія. – РВПС України, Київ. – 2002 р. – 123 с.

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України № 1001 від 21 липня 2006 р. [Електронний ресурс]: офіційний текст. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-п>

4. Щодо удосконалення державної Стратегії регіонального розвитку України до 2015 р. [Електронний ресурс] // Аналітична записка – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/875/>

5. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Основи формування фінансового механізму державного регулювання регіонального розвитку [Текст] / Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. // Збірник наукових праць. Вип. 5. Економічні науки. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2009. – С. 92–105.

6. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія розробки програм та бюджету регіону в контексті людського розвитку розвитку [Текст] /

Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. // Збірник наукових праць. Вип. 6. Економічні науки. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2010. – С. 55-65.

7. Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. Методологія бюджетування людського розвитку в Україні розвитку [Текст] / Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В. // Збірник наукових праць. Вип. 8. Економічні науки. – Чернівці: Книги–ХХІ, 2012. – С. 17-35.

8. Регіональний людський розвиток [Електронний ресурс] // Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України, 2012. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/2012/08_2012/zb_rlr_2011.zip

9. Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України. [Текст] / кол. авторів [заг. редакція Ф.О. Ярошенка]. – 2-е вид., доп. та перероб. – К.: ДННУ АФУ; УДУФМТ, 2011. – 560 с.